

*С.М. Козьменко, д-р екон. наук, проф.,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

КОНСОЛІДАЦІЯ КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ПОШУКИ ОПТИМАЛЬНОГО РІВНЯ

Важливим інструментом підвищення капіталізації банківської системи є процес консолідації капіталів, потреба в якому вже об'єктивно назріла в Україні. Аналізуючи історичну ретроспективу розвитку вітчизняної банківської системи, можна сказати, що процес концентрації банківського капіталу розпочався в Україні з першими злиттями та приєднаннями банків у 1998-1999 рр.

Як свідчить практика, потенційними кандидатами на поглинання чи приєднання є ті банки, основна діяльність яких зосереджена на обслуговуванні певної групи підприємств, особливо однієї галузі та (або) споріднених з нею галузей. Також об'єктивно доцільним є об'єднання невеликих регіональних банків.

Проблема пошуку оптимальної межі концентрації капіталу в банківській системі зводиться до вибору між ідеальною конкуренцією та стабільністю. Головною умовою конкуренції є розподіл ринку між великою кількістю дрібних банків, що, у свою чергу, може стати катализатором переростання численних випадків дестабілізації в діяльності окремих банків у повноцінну та масштабну банківську кризу. Як свідчать результати досліджень Всесвітнього банку щодо формалізації залежності між банківськими кризами та концентрацією активів, банківські системи з низькою концентрацією більш схильні до криз, ніж системи з високим рівнем концентрації. Це підтверджується досвідом розвинутих країн світу та країн колишнього СРСР. США, наприклад, змінили концепцію підтримки високого рівня конкуренції в банківському секторі на концепцію стабільності системи, виходячи з досвіду Великобританії та Канади (там домінують декілька великих банків), які виявилися більш стійкими до кризових явищ. Росія, що пережила не одну банківську кризу, сьогодні реформує свою банківську систему у бік швидкого збільшення концентрації активів, але з урахуванням специфіки економічного розвитку цієї країни, рівень концентрації банківської системи доцільно підвищувати за рахунок посилення державних або іноземних банків.

На нашу думку, найбільш важливими є такі аргументи на користь формування висококонцентрованої банківської системи:

- більше можливостей для одержання позик на міжнародних ринках (великі банки порівняно з дрібними мають, за інших рівних умов, додаткову й досить істотну конкурентну перевагу щодо одержання позик на міжнародних ринках, оскільки іноземні кредитори приймають рішення щодо надання ресурсів з урахуванням частки конкретного банку в банківській системі);
- більше можливостей щодо підтримки з боку центрального банку (одним із критеріїв ідентифікації системної банківської кризи в країні є перетинання часткою недіючих активів у їх загальному обсязі межі в 10 %, тому центральний банк буде докладати зусиль (наприклад, шляхом субсидування) для підтримки платоспроможності та стійкості тих великих банків, частка активів яких у загальній сукупності перевищує зазначену межу);
- стійкість до банківських криз;
- здатність протистояння конкуренції з боку іноземних банків на внутрішньому ринку;
- конкурентоспроможність на регіональних ринках;
- більше можливостей для диверсифікації ризиків тощо.

Низькоконцентровані банківські системи мають, як правило, більш низькі процентні ставки, адже, з точки зору економічної теорії, на будь-якому ринку компанії, що мають значну частку ринку або володіють великою “ринковою силою”, схильні встановлювати більш високу ціну за свої продукти або послуги. З іншого боку, ринок пристосовується до будь-якого рівня процентних ставок, про що свідчить зростання обсягу кредитування в Україні за 2000-2008 рр. майже в 30 разів при доволі концентрованій банківській системі. Крім того, більш доцільно знижувати ставки за кредитами ринковими методами та на основі комплексного підходу. Не слід забувати, що на рівень процентних ставок впливають як макроекономічні (темпи економічного зростання, інфляції тощо), так і мікроекономічні фактори (ціна залучення ресурсів, фактори кредитного ризику кредитування тощо). В умовах кризи основним фактором, що перешкоджає зниженню ставок за кредитами, є високий рівень ризиків, пов’язаних з неповерненням кредитів, нестачею залогового забезпечення або низькою його якістю, а також неефективністю ринкового механізму страхування кредитів реального сектора економіки. Це, у свою чергу, ще раз підкреслює необхідність стимулювання процесів концентрації банківських капіталів.

Практика розвитку української банківської системи свідчить, що саме банки I групи є лідерами по впровадженню нових банківських технологій та продуктів, відіграють провідну роль у кредитуванні

економіки, а малі банки зазвичай обслуговують невелику кількість підприємств, фактично здійснюючи їх розрахунково-касове обслуговування. Крім того, характер та масштаби територіальної експансії провідних банків за останні роки свідчать, що найбільші банки укрупнюють свій бізнес, поступово витісняють слабкіших конкурентів з ринку або приєднують їх до себе.

У той же час, за оцінками фахівців Департаменту банківського нагляду НБУ, у найближчі 2 роки з фінансового ринку зникнуть (ліквідуються, реорганізуються) близько 40 банків, оскільки не зможуть до 2010 р. наростити капітал до 10 млн. євро. В умовах масового скуповування українських банків нерезидентами, власники та акціонери дрібних банків намагаються (через здійснення тиску на НБУ) відтягнути введення в дію вимог щодо підвищення капіталу з метою продажу частки у банківському бізнесі за високою ціною іноземним інвесторам.

Козьменко, С.М. Консолідація капіталу в банківській системі України: пошуки оптимального рівня [Текст] / С.М Козьменко // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: зб. тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 травня 2010 р.): у 2 т. – Суми: УАБС НБУ, 2010. – Т. 1. – С. 35-37.